

काठमाण्डू-उपत्यकाको एक राजवंशावली

-सम्पादक बालचन्द्र शर्मा

श्री गणेशाय नमः ॥ आदौ नेपालले सकल शास्त्र प्रसिद्ध आदि जुगान श्री श्री पशुपतिनाथ विराजमान भयाका छन् ॥ यी नाथका आदि अन्तकन ब्रह्मा, विष्णु, शिवले पनि जान्न सक्तनन् ।

यहांदेखि उपान्त केही समयमा श्री महादेवकन दक्ष प्रजापतिले अपमान गन्याका सुन्न नसकी सतीदेवीले प्राण त्याग गरिन् र श्री महादेवले सतीदेवीकन बोकी फिर्दा समयमा यो पृथ्वीतलविषे देवीका शरीर जहांजहां खस्या तहांतहां पीठ रूपी शिवशक्ति भया र कामरूपी पीठमा वक्षस्थल खस्या र वछलादेवी भयिन् । त्यही क्रमले नेपालमध्ये गुह्यस्थान पतन हुंदा श्री गुह्यकाली भनी महापीठ भया । यिनै गुह्यकाली देवीले महादेवसित आदि शक्ति महुं भनी विवाह गर्ना इच्छाले हिमालय पर्वतबाट मैनाका गर्भदेखिन् जन्म लिन गयिन् र पर्वतराजले श्री पशुपतिनाथकन पुत्री कन्यादान दी पशुपतिपुरमा पठाउँदा अनेक सुवर्णादि दाइजो दिई पठायाको यो नेपाल पुरी हो । यस पुरीमा शिवशक्ति भई मृगस्थलीमा आनन्दसित विराजमान भैरह्याका ब्रह्मादि देवताले सुनेर यस पृथ्वीमण्डलविषे आनन्दपुरी भनेको यही नेपाल पुरी हो भनी शास्त्रप्रसिद्ध ठहरायीकन ब्रह्माका आज्ञाले सबै देवता आयी तपस्या गरी यो पुरी गुप्त पुरी हो भनी आपना आपना सुगम हेरी सबै ब्रह्मादि देवता विराजमान हुंदा भया । तसर्थ यही नेपाल पुरी गुप्त पुरी हो भनी लेखियाको छ । वडावडा दिन तिथि भयामा अनेक मुनि आदि सबै देवतासहित गै वारंवार अनेक तीर्थजात्रा सदाकाल गर्दछन् ।

फेरि द्वापर युगका अन्तमा आर्यतीर्थमा मरण हुनाले नेपालविषय पश्चिम भागमा चन्द्रागिरि पर्वत भनी देवता-

हरूले बनाई राख्याका, सुप्रभा नाउं देशविषय घर्मद राजा भनी कहलायी जन्म हुनआयो । तिनले यस शहरमा राजा भै नेपाल पुरीका महिमा बताया । हे महाराज घर्मदत्त, यो नेपाल वडो प्रत्यक्ष पुरी हो । ब्रह्मादि देवता सब विराजमान भै रह्याका छन् । मनुष्यको गम कहिले पनि छैन । देव... मूर्ति चतुर्थ भैरह्याका छन् । आदि श्री गणेश मूर्ति ४, त्यसमध्ये चावहेलका स्वेतविनाक १, चोभारका चन्द्र विनायक २, दक्षिणकाली २, दोलखाको मोगकाली ३, गुह्यकाली ४। यही क्रमले कुमारी ४ क्वाछे कुमारी १, ठिमी वालकुमारी २, मयमती वालकुमारी ३, कुमारी डोल वालकुमारी ४। गंगा ४, वागमती १, मणिमती २, रुद्रमती ३, विष्णुमती ४ खोलो ४, प्रभावती १, हनुमती २, सकुमती ३, भानुमती ४। वाराही ४, श्वेतवाराही भन्याका उत्तर १, नीलवाराही पूर्व २, वज्रवाराही दक्षिण ३, धनिल (धूमिक धूत्र वाराही) पश्चिम ४। योगिनी ४, ब्रह्म कुमारी सिद्ध भै मिलन आयाकी हुन् १, वज्रयोगिनी २, नीलतारा गोगिनी ३, गुरुयोगिनी ४। नारायण ४, चांगु नारायण छिन्नमस्ता समेत १, शेषनारायण सेखुलिगणेश समेत २, इचंगु नारायण माहेश्वरी समेत ३, चयेलु नारायण चण्डेश्वरी समेत ४, महालक्ष्मी ४, वोडे महालक्ष्मी १, लुंभु महालक्ष्मी २, खोकना महालक्ष्मी ३, थछे पूर्वपट्टि लगनखेलका दिव्य पीठमहालक्ष्मी ४। वैष्णवी ४, वंपा वैष्णवी १, त्वडल (?) वैष्णवी २, इचंगु वैष्णवी ३, भाजंगु वैष्णवी ४, यति देवताहरू आदि युगदेखिका हुन् । फेरि यिनै युगमा मानसरोवरदेखि शिला नदी तरी कन आयी जयवागेश्वरी कहलायिन् । यी देवी श्री पशुपतिको पश्चिम भागमा विराजमान भयाकी छन् । यी देवीकन प्रमथगण आई वडा नियम गरी तीर्थका जलले आवाहन गरी शुद्ध तीर्थ साधन गरी बनायी दिया । यसै दिनदेखि यी यस पुरीको ग्रामदेवी अधिकारी भयाकी हुन् । पशुपतिका पश्चिमपट्टि ग्राम-

महामहिम श्री बालचन्द्र शमलि सम्पादन गर्नुभएको यो पाठकका समक्ष प्रस्तुत गर्नेछौं । स.

वंशावली प्राचीन नेपालका आगामी अंकहरूमा क्रमशः

रक्षक काली तिनै हुन् ।

फेरि कामरूप देशदेखि कामाक्षा आई राजराजेश्वरी भनी कहलायी पशुपतिका दक्षिणतर्फ विराजमान भयाकी छन् । यिनी पछि नवदुर्गा भनी प्रकाश भयीन् । ब्रजेश्वरी १, कोटेश्वरी २, शृंगेश्वरी ३, भुवनेश्वरी ४, मंगलेश्वरी ५, गुह्येश्वरी ६, वल्लेश्वरी ७, राजेश्वरी ८, जयनागेश्वरी ९, यी देवी भूलमती भै रक्षा गरी विराजमान हुंदी भयिन् ।

तहांदेखि केही कालपछि प्रदक्षिणा कर्म गरी देवताहरू आई आफ्नाआफ्ना नाम गरी लिंग थापना गरी रहदा भया ।

फेरि हिमाल पर्वतखंडयुक्त निर्मित चैत्यरूप भगवान् पद्मगिरि पर्वतमा आफै आयी स्वयंभू भगवान् कहलायी प्रकाश भया । त्यस दिनदेखि महापीठ वन्यो । शिवलिङ्ग-पशुपति, पीठ-वत्सला, चैत्य-स्वयंभू, मसान-करवीर यति ४-ले संयुक्त हुनाले शुद्ध महापीठ वन्याको हो ।

ज्योतिरूपसमं लिङ्गं वाग्मती च समा नदी ।

गुह्येश्वरीसमं पीठं नास्ति ब्रह्माण्डगोलके ॥

यस वचनले ऋषिमुनि देवताहरू आदि आयी यथा-क्रमले तीर्थयात्रा, लिङ्गयात्रा, कुंडयात्रा, सबै यांहीं तीर्थ मैला गरी धेरै देवताहरू उद्धार भै गया ।

फेरि धेरै दिनपछि विरूपाक्ष नाम गरेका पापात्मा ब्राह्मण यतिले गुरु नेमुनि पायी नियम गरी सबै तीर्थयात्रा लिङ्गयात्रा गरी श्री मृगरूप पशुपति पुग्दा सिद्ध भै उद्धार भैगया । यिनको सिद्ध भयाको मूर्ति मृगेश्वरका वायांतिर दक्षिण मोहोडा गरियाको अद्यापि छदैछ भनी यति कुरा घर्मदत्त राजाले सुनी घन्य पशुपति भनी केही दिन गयापछि उनका पुत्रपरिवार धेरै भैगया ।

घर्मदत्तका पुत्रहरूको नाउं हो वीरकेतु १, अश्वकेतु २, मानकेतु ३, रक्तकेतु ४, यती पुत्रकन राज्य गरायो आफुले यी नेपालपुरीका दर्शन गरुं भनी आउंदा अकस्मात शिवरात्रिका दिनमा रात्रिविषे धेरै तमाश देखियो र पशुपतिका समीपमा जांदा बाटो नपाई जान सकेन र तपस्याविना जान सकेन छैन, तपस्या गरी जांउंला भनी घर्मेश्वर महादेवका स्थानमा जाई तपस्या गरी रहदा

महादेव प्रसन्न भै भेद बताया र घर्मदत्तले महादेवको आज्ञामा श्री गृह्येश्वरीमा गई फेरि तपस्या गरी तपस्या गरेका वेलामा महाष्टमीका दिन देवी प्रलम्भ भै वरदान पाई देवीका आज्ञाले खड्ग वरदान पाई पशुपतिमा आई देवताहरूसित युद्ध गरी सबै देवताहरूकन जिती आफुले पुत्रपरिवारसहित गरी यो नेपालपुरीमा १०,००० दश हजार वर्ष राज्य गरी पशुपतिको वडो उंचो गरी लिंगाकार देवालय बनाया । वासुकीका पनि माफिक देवालय बनाई अनेक ब्रव्य चढाई खुशी गराया ।

फेरि पशुपतिका वायव्यपट्टि चैत्य नारायण बनाया । गण आवर्णसहित बनायो । कोही प्रजाहरूकन बौद्धचार चलाया ।

फेरि जयवागेश्वरी कन तीर्थ सुवर्णधारा बनाई सुवर्ण मिश्रित शिलाका आसन बनाई देवीकन खुशी गराई अनेक धर्म गरी प्रजापुत्रसहित उद्धार भैगया ।

फेरि १००० हजार वर्षे वित्तिगयापछि दानासुर नाउं गन्याको कोही दैत्य मधेसतर्फबाट आई यिनै सुप्रभा नाउं गरेको नगरको राजा भै १००० वर्ष राज्य गन्यो । यही दैत्यले आफ्नी पुत्री प्रभावतीकन, जलविहार निमित्त नेपाल खालडाभिन्न चोभारमा वाग्मती थुनी पुत्री प्रभावतीकन खेलाई राख्यो । १६ वर्षमम्म पानी थुनी राख्दा समयमा यस पोखरीका मध्यदेखि १ कमलका फुल उत्पन्न भै सिंभूका मूर्तिमा सोझिन गयो र त्यो आदि पद्म कुसुम हो भनी सबै देवता ज्योतिशीहरूले भूप्रकाश गराया । यसै वेलामा मंजेश्वरी आई सिंभू प्रकाश भयो भनी अगले पारी जंगल गराई वस्ती भइन् । पद्मले छोयो भनी पद्मगिरि नाम भैगयो । यो पोखरी भयाको वेलामा वज्रयोगिनी, चांगुनारायण, फूलचोकी देवी, रक्षिणकाली, चोभार, सिंभू (स्वयंभूनाथ) पशुपतिका ज्योति कति वलेन ।

केही कालान्तरमा दोलखादेखि भीमसेन आई पोखरीमा डुङ्गामा बसी भीमहुं गासम्म पुगी यसै खेल्दा डुंगाले मिची दैत्य पुत्री भगाया भन्या कुरा छ । डुंगा अद्यापि छंदै छ ।

यस्तो वाग्मती थुनी राख्दा श्री भगवान् नारायण श्री कृष्ण अवतार लियेपछि नेपाल आई दहवोकमा वंसी

छोरा प्रद्युम्नलाई सुदर्शन चक्र दिई प्रद्युम्नले पानी थुनी वस्ने कच्छपासुरकन छेदन गरेर चोभार फोरी पानी खोली वांगमती मधेस पठाई वांगमतीको वरदान पाई असुरपुत्री प्रभावतीकन हरण गरी पिता श्री कृष्णसहित द्वारका जांदा भया ।

तहांदेखि नेपालपुरी अगम भैगयो । सुप्रभा नगर पनि उजाड भैगयो र १००० वर्षपछि भाटभटेनी भन्याको माता, पिता, पुत्र, देवता आकाश रूप भै आई विशालनगर नाम गरी शंखमूल आदि जलशयी नारायणसम्म गरी नगरमध्ये मार्गक्रम गरी वसाई ऋषिपुत्र क्षत्रियलाई स्वयंवृत नाम राखी राजा तुल्याई नगरको रक्षा गराया ।

यी स्वयंवृत राजाले नित्य वज्रयोगिनीमा गे नित्य कराहीमा तेल पकाई कराहीमा फालहाली डुवी पाक गरी आफ्ना मासु योगिनीहरूकन खाई योगिनी खुशी गराई नित्यप्रति धेरै द्रव्य मागी ल्याई ब्राह्मणहरूकन नित्य दान गरी रहंदा भया ।

कोही दिनपछि यी योगिनी पीठमा १ वीर पुरुष जन्म भयो र तिनलाई रात्रिविषे स्वप्न भयो र यी वीर पुरुष नेपालमा आई स्वयंवृत राजासित चाकरी गरी वस्ता भया । स्वयंवृत राजाले आफ्ना नजीकमा राखी सोध्न लाग्या—“हे वीर पुरुष, तिम्रो नाम के हो ? पुरुषार्थ के छ ?” भनी सोद्धा, “हे महाराज ! मेरो नाउँ विक्रमादित्य हो, जो हुकुम होला म गरंला” भन्दा राजाले ठहराई आफुसंग राखी फिर्दा भया ।

कोही एक दिनमा यी राजा (स्वयंवृत)ले नित्य द्रव्य ल्यायाको विक्रमादित्यले देखी एक दिन स्वयंवृत राजा नजांदै आफु गे आफ्ना अंग सदै चिरी मसला हाली तेलपाक कराहीमा फाल हाली मासु पाक गरी देवीकन खुवाये । योगिनी खुशी भै विक्रमादित्यकन द्रव्यवृक्ष दियिन् । त्यसपछि कराही उल्टाई देवीहरू संतोष भै रहंदा भया । कराही उल्टायाको अद्यापि छंदै छ ।

फेरि पछि स्वयंवृत राजा आउने दोस्रो प्रहरमा गे हेर्दा कराई उल्टाई राखेको देखेर अंदेशा गरी देवी छेउ प्रार्थना गर्दा देवीले आज्ञा गरिन्—“हेराजन्, अब तिम्री आउनु पर्दैन । तिम्रा सिपाही विक्रमादित्यकन द्रव्यवृक्ष दिपठायाको छ । त्यही धन लिं नित्य दानधर्म

गरी अंत्यकालमा निभीलाई हामीले उद्धार गरंला ।” भनी देवीले आज्ञा गरिन् र स्वयंवृत राजालाई फिराइन् । यी राजा अति खुशी भै “मेरो पुरुषार्थ धन्य हो”—भनी विक्रमादित्यकन गादी दिई आफु तपस्या गर्न गया । भगवतीका कृपाले उद्धार भै गया ।

यी विक्रमादित्यले विशालनगरका राजा भै धेरै दत्तकीर्ति ? ठूला ठूला गरी वडा पुरुषार्थी भै देवताहरूको वृत सम्मान गरी रहंदा भया । यिनैका समयमा भूतल मार्ग गरी दक्षिण दिशादेखि श्री गोदावरी तीर्थ आई नीलवृद्ध पर्वतमनि प्रादुर्भाव भया । फेरि त्यही क्रमले त्रिशूल गंगाजी पनि नेपाल देवपुरी हो भनी जमा पर्वतमनि लुखुठी तीर्थ (वालाज्यू) कहलाई प्रादुर्भाव भयिन् । यिनै तीर्थका वायव्यआग्नेय कोणका मन्मुख यिनै राजाले नेपालका सदै देवतासित आज्ञा मागी गुह्यकालीको खड्ग हातमा राखी आफ्ना देशमा गे आफ्ना कुलदेवता हरिसिद्धि त्रिशक्ति रवि गण चरणसहित गरी कलशमा राखी नेपालमा ल्याई नीलताराका सन्निधानमा राखी जेठपुरी नाम देश बनाई यी देवीका आज्ञावमोजिम गरी नेपालको सब देवता ल्याई विधान, सूत्र प्रवेश, नृत्यनाटक, जय शब्दले गीत बाजा वाद्यसहित गरी प्रमाणले मूर्ति प्रकाश गरी वसाया ।

वाणस्वर रसवाहु (२६७५) शेषे द्वापरकस्य च ।

मार्गं यां सेतु नेपाल हरिसिद्धिः प्रवेषिता ॥

अर्थात् द्वापर युगको वर्ष २६७५ वांकी छंदा हरिसिद्धि नेपालमा प्रवेश गरायाको हो ।

हरिसिद्धि समो न भनी कहलाया । यसकारणबाट नेपालमा अनेक नट नाट्यादि प्रारम्भ भयो ।

फेरि यी राजाले आफ्ना दरवारनिकट पश्चिम स्थान गरी विधिपूर्वकले चार जलशयी नारायण एक शिलामा चार बाहु चतुर्भूति भगवान्कन भगवान्का आज्ञामुताविक स्थापना गरी तीर्थसहित युग्म धारा वसाया । यस दिनदेखि यी नारायणका धारामा दूर्वासियुक्त कुंद पुष्प वर्षप्रति वगी आउंछ । सो फूल पाउने मानिस निहाल हुन्छ ।

फेरि यी राजाले चतुर्थ स्थान आवर्ण संयुक्त गरी ठूलो देवालय बनाई भवानी स्थापना गरी वडो लिंगाकारका देवालय बनाई प्रतिष्ठा गराया । यी स्थानका दक्षिण स्थानमा वतीस लक्षणसंयुक्त देवीबाट पायाको सिंहासन राखी बैठक बनाई प्रजा पालन, देश नेपालको सेवा गरी १००० वर्षसम्म भोग गर्दाभया । यी राजाको महिमा अपार छ भनी भन्छन् । यी राजा विक्रमादित्यले अन्तकालमा आफ्ना पुत्र विक्रमकेशरीकन राज्य दिई आफू श्री वज्रयोगिनीमा गै उद्धार भया ।

यिनका शेषपछि विक्रमकेशरीले पनि बहुत नेमन्याय गरी प्रजा पालना गरी सुखसित भोग गर्दा भया । यी राजाले नौ तला गरी दरवार बनाया । ठूलो बगैँचा बनाई वागभित्र जलाशय पारी दरवार बनाया । तलाउ बनाई भंडारखाल बनाया । त्यही स्थानमा अगम निगम गरी स्वइष्ट देवतालाई श्रीमत् माहेश्वरी नाम गरी राजदेवी स्थापना गरी वर्षप्रति सबै प्रजाकन देवाली बनाई राख्या ।

केही दिनपछि आफ्ना बाबा विक्रमादित्यको कीर्ति नारायण धारा अकस्मात् वन्द भै गयो र राजाले मनमा वडो फिक्री गरी मेरा बाबाले चार जलशयीका आज्ञा पाई वसायांका हुन्, म पनि जलशयी नारायणछेउ जान्छु भनी गये । प्रथमतः रुद्रमतीका आदि जलशयी १, वागेश्वरका जलशयी २, ज्ञानेश्वरका जलशयी ३, स्वस्थानका जलशयी ४, यी चार नेपालका जलशयी हुन् भनी जाई विनति गर्दा भया । श्रीभगवान्बाट ज्योतिषीहरूसित सोधी काम गर भनी आज्ञा भयो र राजाले ज्योतिषी ब्राह्मणहरू डाकी सोझा प्रश्न विचारी ज्योतिषीहरू नबोली रहे । राजाले फिक्री नमानी यथार्थ बनाउनुहुवस् भन्दा ज्योतिषीहरूले भने हे राजन ! ३२ लक्षणयुक्त भयाका नरवली दिया धारा उपरी हुन्छ । धारा वद्धा प्रकाशीयते राजन् इति वाक्यं श्रुत्वा तत् कार्यं मया अवश्यं क्रीयते इत्यर्थं स्थापितम् मानसे ॥ केही दिन वित्तिगयापछि राजाले प्रजाहरू कोही संयुक्त भया पनि अपराधविना प्रजाहरूको हृदय विदीर्ण गर्नु छैन, मछेउ पनि केही लक्षण ता छन् भनी आफू नराधिपत्य अवस्था र रानी सुष्ठुशीला, सुशीलाहरू त्यागी, पुत्र भूपकेशरी डाकी गुप्त अर्थ वताये हे पुत्र ! आजदेखि चौथा दिनमा हाम्रा धारामाथि संपूर्ण शरीर छोपी सुतिरहन्या पुरुषलाई तिर्माले गै मुख नहेरी चांडो काटी

आउनु र ताहांउप्रान्त धारा वहनेछ भनी अन्हाया र सो रात धर्मका निमित्त आफै धारामाथि चढी मुखदेखि खुट्टासम्म सेतो कपडाले छोपी सुतिरह्यो । छोरा भूपकेशरीले पिताको हुकुममा जाउं भनी, जांदा धारामा सोही वमोजिम सुतेको देखी झट्ट गै शस्त्र प्रहार गर्दा सुतेको जीव छिन्न भिन्न भै ठूलो शब्द गरी धारा चल्यो र भूपकेशरी खुशी भै हेर्न जांदा दुवै धारादेखि रक्त वगेको देखे । हीटी मंगल पनि पितृहत्या गर्न्याको मुख हेर्नु छैन भनी फर्की गयाको अज्ञतक छंदेछ । ताहांपछि पानी बह्यो । राजपुत्र भानुमती पुग्दा सबै किरा मात्र जलमा बगी आयाको आश्चर्य मानी दर्वारमा पुगे । भोलिपल्ट राजा पनि काटी राखेको, धारा पनि बगिरहेको भन्ने हल्ला उठ्यो । राजा भूपकेशरीले पनि सुनी बाबाले छलकार गरी पाप बोकाये भनी अफसोससाथ पिताको पितृकार्य गरी, मुमाकन राज्यभार दिई पितृहत्या भोचन गर्न बाजे विक्रमादित्य उद्धार भएका स्थान वज्रयोगिनीका शरणमा पुगे । प्रभु तारिणीका शरणमा गै प्रार्थना कल्पना गर्दा श्री देवीले करुणा गरी योगिनीहरू पठाई शिक्षा गरिन् "हे बालक । केही कीर्ति बनायस् र पाप मोचन होला । यांहादेखि पश्चिम कलिग उडी गयाको हेरी सो ठाउंमा बौद्ध मंदिर बनाउ भनी श्री तारिणीका हुकुमले श्री योगिनीहरूले कलिग पक्षी उडाडदियाको हेरी राजपुत्र पछि पछि आया । पछी एक स्थानमा आई बस्यो र सो ठाउं ठहराई तांही बौद्ध मन्दिर बनाउन आरम्भ गर्दा भया । ठूलो भक्त राजा विक्रमकेशरीको शिर मेरा स्थानमा ल्याई राखिदेउ भन्ने श्री तारिणीको हुकुम पाई सो शिर गणहरूले गै ल्याई तारिणीका मन्दिरमा राखिदियाको अद्यापि सांखुमा छंदेछ ।

वहांपछि भूपकेशरीले तारिणीका आज्ञावमोजिम मन्दिरको प्रारम्भ गर्दा पितृहत्याका पापले यी राजपुत्र बस्याका ठाउंमा मेघशून्य भै जल वृष्टि भएन र राजपुत्र अत्यन्त दुःखित भै धेरै कपडा मगाई रात्रीमा सबै कपडा फिजाई शीतले भिजाई नित्य सो शीत निचोरी त्यै पानीले माटो भिजाई त्यही पानीले इंट पारी १२ वर्ष लगाई बौद्ध मन्दिर बनाई सिद्ध गराई प्रतिष्ठा गराई ती राजा भूपकेशरी श्री वज्रयोगिनीमा गै श्रीमाइको स्तुति गरी वस्ता भया । त्यस बेला श्रीदेवी खुशी भै आज्ञा गरिन् "हे राजपुत्र । तिमीदेखि म अत्यन्त खुशी भयां । मैले भनेवमोजिम मंत्राकार बौद्ध मन्दिर

सिद्ध गरी आयाकोलें तिम्रो सबै पाप मोचन भयो । तिमी धन्य छौं । अब तिम्रा वाजे विक्रमादित्यलाई मैले दियाको द्रव्यवृक्षको धन ली तिम्रा भरमूलुकमा विक्रम सम्बत्सर नाउ गरी संवत्सर फिराउनु । कलियुगका ३१४२ वर्ष जब होला तब तिम्रो संवत्सर प्रकाश होला” भनी हुकुम दिई देवी अंतर्धान भयिन् ।

यी राजपुत्र भूपकेशरीले उद्धार भै रहेका वाजेको शिरकन प्रमाण गरी स्वस्थान प्राप्त हुंदा भया । आफ्नी महतारीकन प्रणाम गरी सबै वार्ता सुनाई देवीका आज्ञावमोजिम द्रव्यवृक्षको धन ली संवत्सर फिराउन भनी भूपकेशरी गया ।

तहापछि रानीले पनि अति धर्मव्रती भै प्रजा पालन गरी लोकमा धन्य धन्य कहलाई कीर्तिहरू धेरै गरी अनेक देवता स्थापन र नवसागर भगवती स्थापित गरी आफ्नु नाउबाट प्रकाश गर्दै भयिन् । ती भगवती कस्ती भन्या पलांचोक भगवती १, नक्साल भगवती २, स्वभा भगवती ३, नवसागर भगवती ४, यी चारै भगवतीको मूर्ति एक कालीगडले बनायाको हो । पलांचोक भगवती बनाइसक्दा त्यस्तै भगवती अन्त बनाउला भनी (त्यसका) दुवै हातको दुवै अंगुल कलम गरिदिया । तै पनि नालाको भगवती बनाया र एक हातै काटियो । त्यसपछि स्वभा भगवती बनायो र दुवै हात कलम गरिदिया । दुवै हात कलम गर्दा पनि नवसागर भगवती बनायो र नवसागर रानी खुशी भै “धन्य कालीगड” भनी त्यसलाई धेरै धन दिई निहाल गरायिन् । यसपछि केही कालमा नवसागर रानी आदि सबै उद्धार भैगया ।

त्यसपछि विशालनगरको राजा भोजदेव नाउ गरेको एक पुरुष हुन आयो । तिनले विक्रमादित्यका महिमा भुनी मैले पनि त्यस्तै पराक्रम गर्नु पर्नो भनी बहुत गुमान गरी देवीदत्त (देवीबाट पायेको) सिंहासनमा बस्न तयार हुंदा त्यस बेला सिंहासनका ३२ लक्षणहरू सबै पुतली भै विक्रमादित्यको अनेक ज्ञान, धर्म, पुरुषार्थ, विवेक धैर्यको वर्णन सुनाये । राजा सिंहासनमा बस्न जांदा बस्न नदी सिंहासनसमेत आकाश मार्गले उडी स्वस्थानमा प्राप्त भयो र भोजदेव चकित भये । यी राजा अति अभिमानी हुनाले देवका योगले एक रात्रिका ब्रीचमा नवसागर भगवती कोप भै आफ्ना अगाडिका इनारदेखि आगो उठाई रातभरमा नर, जीवजन्तु धेरै भस्म गरायिन् र विशाल-

नगरका राजा, प्रजा नगर जली उजाड भै गया । त्यसै कारणले यो नेपालमा साना साना गाउँमात्र भयाको अद्यापि छंदैछ । ठूलो देश सोही वखत उजाड भयाको हो । यिनै वर्षमा रुद्रमती हट्खोल भै रह्याका शून्य देशमा जान मन गरी बूढानीलकण्ठसधि वहन गया । अनेक तीर्थ ईशानेश्वर ज्ञानेश्वरका मध्य गरी वग्यो । सहर उजाड भयेपछि ज्ञानेश्वरमा पारसमणि छ भन्ने कुराले धातु लगी छुवाउंदा धातुमात्र सुवर्ण भयो, पारसमणिको पत्ता लागेन ।

त्यसका २००० वर्षपछि पश्चिम मारवाड देशकी पिङ्गला नाम गरेकी १ रानीले आफ्ना पुरुषबाट धेरै अपमान गर्दा स्वप्नाका प्रभावले ती रानी श्री गुह्येश्वरीका शरणमा आई नेपाल पुरीमा प्राप्त भयिन् । यी रानीले श्री गुह्येश्वरीमा गै निराहार गरी कठिन तपस्या गरी रहंदा देवी प्रसन्न भै वरदान दियिन् “हेरानी ! तेरो मनोरथ पूर्ण हुन्छ । तैले चावहेल भन्याका ठाउंमा वडो नेम गरी वाहाल बनाई बसी नित्य यहां आई भेरो काजल लाइरहुनु कोही कालमा तेरो पुरुष यहीं आई वश्य होला भनी ईश्वरी अन्तर्धान भयिन् । रानीले देवीका आज्ञावमोजिम देवीगणबाट काम गराई लक्षणक्रम गरी मयेजु वाहाल कोट बनाई चारैपट्टि भिन्न गरी चार धारा जल शोधन गरी बनाइ बसी नित्य देवीका स्थानमा जाई दर्शन गरी काजल लगाई आनन्द गरी वस्ती भयिन् । मैजु वाहाल चाभेल नाउं गरी देश बनाया । फेरि लौहका वाणहरू प्रहार गरी देवताहरू खेलेका वाण शिला भै गयाका लोहशिला नाम कुमारी अति भयंकर भयिन् र देवीछेउ विनती गरी श्री श्वेत विनायक जमाया । यी गणेश वौद्धप्रिय हुन् ।

केही कालपछि रानीका धर्मव्रतले मारवाडाधिपति सुदर्शनको चित्त चंचल हुनगयो र राजाले रानी खोजी आउंदा, देवताहरूले दिव्य परमसुंदरी भै रह्याकी पिगला रानी कन देखी भ्रांति भै रहेका बेलामा राजा पनि देवीका समीपमा आई पुग्या । त्यस बेला देवताहरूले रानीकन छेकी समात्न लाग्या र रानीले देवताहरूदेखि मधुर वचन गरी गुह्येश्वरी देवीकन पुकार्दी भयिन् । पिगला रानीका वचन राजाले सुन्या र राजाको मनमा अंधेर भै मेरी रानी ता अवि यस्ती सुन्दरी थिइनन्” भनी राजाका मनमा उठ्दा रानीले म पिगला रानी हुं भनी पुकारिन् र यि रानी ता मेरै हुन् भनी नजिक जांदा रानीले राजाकन प्रणाम गरी अधिको दुःख समझी

केही नवोली देवीका समीपमा बस्न गयिन् । त्यस बेला सबै देवताकन सुनाई ठूलो स्वर गरी बोल्न लागे “अहो देवता हो ! यी मेरी रानी हुन् । तिमीहरूले कसरी लान्छौ” भन्दा सबै देवताहरू मिली राजा सुदर्शनकन घेरी “मिथ्या हो । मिथ्या हो, यस्ती सुन्दरी स्त्रीकन मेरी हो भन्ने”—भनी मार्न तयार हुंदा ठूलो युद्ध भयो । राजाले पनि घेरै शस्त्र प्रहार गर्‍यो । देवताहरूले पनि राजाकन घेरी शस्त्र प्रहार गर्दा राजा मरणान्त भयो र श्री देवी आई देवताहरूलाई “यी रानी राजाकी हुन्”—भनी बुझाई रानीबाट पुरुषको सम्मान गराई स्त्रीपुरुष मिली पठायिन् । केही कालमा ती दुवै जना स्त्रीपुरुष भै नित्य देवीको सेवा गरी घेरै वर्षसम्म मैजु बाहाल कोट नगरमा बसी ईश्वरीका आज्ञाले आफ्ना देश मारवाड... उद्धार भंगया ।

अघि देवताहरू गमन गर्‍योको संख्या । धर्मदत्त पछि शून्य वर्ष १०००। फेरि दानासुरको भोग वर्ष १०००। फेरि पुण्य वर्ष १०००। विशालनगरका स्वयंभ्रत राजाको भोग वर्ष ३००। विक्रमादित्यको भोग वर्ष १००० । विक्रमकेशरीको भोग वर्ष ३५०। फेरि नवसागर रानीको भोग वर्ष ५०। यति वर्ष गयापछि द्वापर युगको शेष ९५०। अवउप्रान्त कलियुगका दृश्य भोग भनी राजा-विना हुने छैन भनी सबै देवता मिली मनुष्यकन राजा गर्न इच्छा गर्दा भयो ।

अथ नरमाला लिख्यते

नीलकण्ठ प्रकाशस्य क्रमेण प्रवर्तमान कलियुग भूपाल मालिका चरणात् वज्रस्य राज्ये श्री नित्यारामो हिमवत श्रौल पर्वत महारथी भूतमण्डले मृगस्य भंडारकात्प्रादुर्भूते तदनु नेमेत्यादिभिः ऋषिभिः प्रत्यक्षीकृता देवताः प्रति स्थापिताः पशुपतीश्वर भट्टारकश्लेषांतककानने विराजमानः स्थितः गोपालो नाम भूपालस्य कपिला गौः कीर्तिपुरात् वाग्मती तीरे गत्वा तया क्षीरेण प्रदेशात् पशुपतिः प्रकाशितः । तेन नेपाले प्रथमं राज्यं भुंजीत गोपालाः क्रमेण राज्यं प्रसशास ।

श्री पशुपतिको अधिको लिंगको देवालय भत्की छोपी रहंदा कीर्तिपुरदेखि कैली गाई नित्य आई दूध चढाई गयाकी गोठालाले देख्या र हेर्दा श्री पशुपतिनाथ प्रकाश भयो । त्यस गोठालाकन मुनिऋषि आदिले अनेक

क्रमले बुझाई “कलियुगमा राजा हुन्या छैन” भनी ब्राह्मण गोठालाकन राजा तुल्याइकन वसाया । यी राजाको नाउं भुक्त नंद (वर्ष ८८) । यी राजाका पालामा श्री पशुपति-नाथ प्रकाश भै व्यापक वनमा नित्य जाई किरात रूपले खेल्थ्या ।

अस्य पुत्र भीम गुप्त (वर्ष ८५) । अस्य पुत्र जय गुप्त वर्ष (वर्ष ९२) । अस्य पुत्र यक्ष गुप्त (वर्ष ८२) । अस्य पुत्र हर्ष गुप्त (वर्ष ९३) यति राजा ५ पुस्तासम्म सबै ब्राह्मण गाई पाली मातातीर्थका समीपमा ठूलो गोठ बनाई देवता प्रकाश भै रक्षा गरी बसी रहंदा भयो । यति राजा ५ पुस्ता मुनिऋषिले जमायाका हुन् ।

यसपछि यक्ष गुप्तको सन्तान भएन र मध्येसका अहीर गोपालकन ल्याई राजा गर्‍यो । राजाको नाउं वर सिंह (वर्ष ७५) । अस्यपुत्र जयमति सिंह (वर्ष ७५) । अस्य पुत्र यलव (वर्ष ५०) अस्य पुत्र पवि (वर्ष ३५) । यी राजाका पालामा कलियुगका प्रभावले पृथ्वीकन छोयो भनी चारै दिशाका पंडित ज्योतिषीहरूले सुनाई दिया र दिनदिन सबै दिशाका जीवजन्तुकन पाप चेष्टाले संयुक्त भै गया । यहादेखि अघि देवतावर्ष द्वापर युगको शेष हो ।

नेपालमा तहांदेखि देवताको महिमा गर्‍यो भनी ४ भैरवहरू मिली सम्मत गर्न लाग्या । प्रथम नुवाकोटका भैरव १, भक्तपुरका भैरव २, टीका भैरव ३, महापीठ पचली भैरव ४, यी पश्चिम दिशा आगं चोकदेखि आया-का भैरव हुन् । यी भैरव आई प्रकाश भै नेपालमा कलियुग दृष्टि हुन लाग्यो । विना राजगृहले हाम्रो रक्त पान हुन्या छैन भनी राजा तुल्याउन इच्छा गर्दा भयो । यो वृत्तान्त इन्द्राणीघाटका देवीले जानी नेपालमा सदा सर्वदा राजी हुन्या छ भनी नेपालमा मनाजु कहलाई नेपालका उत्तर दिशामा विराजमान हुंदी भइन् । कुमारी देवी आयाको सुनी दिग् कुमारीहरू पनि प्रकाश भयिन् । पूर्व ठिमी वालकुमारी १, दक्षिण ववछे वालकुमारी २, पश्चिम वल वालकुमारी आई ज्ञानेश्वरसन्धि मयमती वाल-कुमारी अघि विशालनगनका संनेश्वरी मयाकी हुन् ३, उत्तर मंगल पुरकी वालकुमारी ४, यति नेपालका राजा-का देवता आदिदेखिका हुन् । यी देवहरूको महिमा सबै द्वापर युगका भित्र हो ।

युग भोग संख्या:- सत्यको १७२८००० । मनुष्यको

आयु १०००० । धर्मज्ञ । प्राण वायु । शायान मेद संधि ।
 त्रेता युगको भोग १२९६००० । मनुष्यको आयु ५०० ।
 प्राण वायु । अस्थि संधि । द्वापर युगको भोग ८६४००० ।
 प्राण वायु । रक्त मांस चर्म संयोग । मनुष्यको आयुर्दा १००० ।
 कलियुगको भोग वर्ष ४३२००० । मनुष्यको आयु प्रथम
 पक्ष १२० वर्ष । प्राण अन्नमय । द्वितीय आयु वर्ष १०० ।
 स्थूलाहारी । तृतीय आयु वर्ष ५० । मंत्रयंत्रितानि पुष्प
 फलानि । चतुर्थ आयु वर्ष १६ कलियुगस्य भाग ।

सम्भल देशे विष्णु शर्मा ब्राह्मणः स्वपुत्रेण विजया-
 भिनन्दनेन राजा यापी समहा षडंगेन क्रीतं तेल तिमृष्पाती
 सर्वेषां दास्य तस्य यम सहश्रमं यजिवती सर्व कलकी ।
 नृणाम् प्राणाः कृती मेधे त्रेतायां सन्धि संस्थिताः । द्वापरे
 रक्तमासे स्यात् कलावन्ने व्यवस्थिताः—पाराशरी स्मृतिः
 पशु मृती तु । कृतावस्थिगताः प्राणास्त्रेतायां मांससंस्थिताः ।
 द्वापरे हविरे प्राणाः कलावन्ने सुसंस्थिताः ।

नेपालमा अघि धर्मदत्त राजा हुन आउंदा द्वापर
 युगको भुक्त वर्ष ८४८०००, भोग वर्ष १६०००, संस्थित
 धर्मदत्त राजाले भोग गरेका वर्ष १०००० सम्म रजाई
 गरचा कालियुग वर्ष चतुःषाद मध्ये अग्निपादेव
 संस्पर्शो जातः । अव कलियुग वर्ष ५, अत्र स्कंध वर्ष
 ३६, अस्य पुत्र बलव वर्ष २१, अस्य पुत्र हति वर्ष
 १९ । अस्य पुत्र नमी वर्ष २६ । यी राजाका पालामा
 पंचपांडव जनवास हुंदा विनदेखि अर्जुन किरातरूप
 महादेवसित युद्ध गरी शिव प्रसन्न गरई पाशुपतास्त्र
 पाई गये । अस्य पुत्र नित्यदस्ती वर्ष ५९ । यिनका
 बखत पाण्डवहरूको युद्ध कुरुक्षेत्र हुन लागयो भनी अर्जुनका
 हुकुमले धैरे सिपाही युद्ध गर्न गया । अस्य पुत्र कयुग वर्ष
 ६१ । अस्य पुत्र तुष्क वर्ष ६ । अस्य पुत्र सुयस्य वर्ष ४५ । अस्य
 पुत्र पंच वर्ष ३७ । अस्य पुत्र केको वर्ष ३८ । अस्य पुत्र सुर्नद
 वर्ष ४१ । अस्य पुत्र शुको वर्ष ५८ । अस्य पुत्र सुप्र वर्ष
 ५८ । अस्य पुत्र सिद्धी वर्ष ७१ । अस्य पुत्र त्वते वर्ष ४९ ।
 अस्य पुत्र लुके वर्ष ५३ । अस्य पुत्र सुप्र वर्ष २९ । अस्य
 पुत्र गस वर्ष ३२ । अस्य पुत्र गुनंज वर्ष ३५ । अस्य पुत्र
 सियु वर्ष ३७ । अस्य पुत्र गस्ती वर्ष ३१ । यति सत्रै
 किराती राजा भै त्रस्ता तिनीहरूका दरवार ग...र्ण
 (गौकर्ण) का जंगलमा अगम गरी बसायाका थिया ।
 यी राजाका पालामा दरवार... श्वरका शरणमा बडो
 थुम्को बनाई लिंग छोपी वस्यो र जंबुक डोल वा...

फेरि यिनका पालामा पश्चिमदेखि सोमवंशी राजा
 आई किरातीहरूकन जिती नेपालभित्र ठूलो योगमणि
 गोदावरी संधि दरवार बनाई बस्दा भया । किरातीहरू
 सबै भगाया । किरातीहरूले कलिगत वर्ष ११०८ सम्म
 राज्य भोग गरी माझ किरातमा बस्न गया ।

किरातीहरू भगायापछि सोमवंशी राजा भया ।
 राजाका नाम—निमिष राजा, वर्ष ३० । यी ब्राह्मण भाईका
 बहुते रक्षक थिया । यिनका पालामा दक्षिण गोदावरीमा
 बगाई लगेको कोई १ सिद्धको सुमेरनी, सोटा, झोली,
 तुंबा, विशूतका गोला, बधंबर यो नेपालका गोदावरीमा
 पुग्दा वहां बगेको सुमेरनी आदि यहां प्रकट भयाकाले
 उनै गोदावरी नै रहिछन् भनी जगाया । अस्य पुत्र
 मलय वर्मा वर्ष ४१ । अस्य पुत्र काक वर्मा वर्ष ४६ । अस्य
 पुत्र ...प्रद वर्ष ८६ । यी राजाले ४ वर्ण बसाये । श्री
 पशुपतिनाथको लिंगाकार देवालय भक्ती बिप्रेको समेत
 पांच तले सुनका छाना बनाई गजुर चूडामणि सहित
 गरी बसाया । यिन दिनदेखि श्री पशुपतिनाथको देवालय
 बडा ऊँचो भयाकोले तल्लादेखि मन्दिर दर्शन भै गयो ।
 यी राजाका बखत कलिगत वर्ष १२३९ । अस्य पुत्र
 भास्कर वर्मा वर्ष ७८ । यी राजा शिशुपालका अवतार
 हुन् । श्री पशुपतिनाथको नित्य प्रसाद खाईमात्र भोजन
 गर्थे । यिनले धेरै सिपाही साथमा ली चार समुद्रान्त
 सेतुवध रामेश्वरसम्म गे पाशुपत मंत्र जगाई धेरै मुलुक
 जिती अनेक द्रव्य ल्याई श्री पशुपतिनाथमा चढाया ।
 फेरि पशुपति ...पश्चिम मुख संधि धेरै सुवर्ण खर्च
 गरी ...हरूलाई पनि व ...पशुपतिनाथकन स्नान गराई
 वागमतीमा बगाई सुवर्णपुरी नाम गरी ठूलो देश बनाई
 चारै वर्ण बनाई सो सुवर्णपुरीमा बसिया । फेरि यी
 राजाले मेरा शाखा सन्तान रहोस् भनी पशुपतिनाथसित
 मागी एक सूर्यवंशी क्षत्रिय ल्याई राजा गरी शात
 भै गया ।

यी स्थापित भयाका सूर्यवंशी राजाको नाम भूमि वर्मा
 वर्ष ७१ । यी राजा गादीमा बस्दा कलिगत वर्ष १३८९ ।
 यी राजाले गोदावरीका दरवार छोडी ब्रानेश्वरमा दरवार
 बनाई बस्दा भया । अस्य पुत्र चन्द्र वर्मा वर्ष ६९ (९?) ।
 अस्य पुत्र सर्व वर्मा वर्ष ७८ । अस्य पुत्र पृथ्वी वर्मा वर्ष
 ७६ । अस्य पुत्र ज्येष्ठ वर्मा वर्ष ७५ । अस्य पुत्र हरिदत्त
 वर्मा वर्ष ८१ । यी राजाले इचंगु, चांगु, चयेजु, सिखा
 नारायण—चार नारायण नित्य गे धाई दर्शन गर्दा एक

दिन राती स्वप्नमा जलशयी आदि रूपी भगवान् ले दर्शन दी आज्ञा गरे—“हे राजन्, तिम्रो चयंजुसम्म पुग्नु पर्दैन, जयंजुका सट्टा म हुं । मकन शतरुद्र पर्वतपहिरा छोपी राखेको धेरै दिन भयो, म विशालनगरको आदिरूपी हुं । तसर्थ हुंगा माटा फन्साई हेर”।—भनी आज्ञा भयाबमोजिम राजाले खनाउंदा भगवान् का नासिकामा धक्का लागि हेर्छन् ता श्री जलशयी रूपी दर्शन भया । नासिकामा लागेको चोट अद्यापि छदैछ । यी राजा खुशी भै नीलकण्ठका उपमाले भगवान् का तलाउ बनाई दिया । त्यस दिनदेखि चार नारायण प्रसिद्ध हुन् भनी जगाया । अधि ४ नारायणको देवालय नहुनाले ४ नारायणका देवालय बनाई दिया । अस्य पुत्र वासुदेव वर्मा वर्ष ६३। अस्य पुत्र पति वर्मा वर्ष ५३। अस्य पुत्र शिववृद्धि वर्मा वर्ष ६५। अस्य पुत्र वसंत वर्मा वर्ष ६९। अस्य पुत्र शिव देव वर्मा वर्ष ५७। अस्य पुत्र सिकांद्री वर्मा वर्ष ६५। अस्य पुत्र वृषदेव वर्मा वर्ष ६९। यी वृषदेव वर्मा राजा गादीमा बस्दा कलिगत वर्ष २५०८। यी राजा नित्य वज्रयोगिनीमा गै दर्शन गर्थे । एक दिन यिनलाई आदि रूपी भगवतीले दर्शन दी आज्ञा भयो “हे राजन्, म बाहाल पोखरीमा पिगला रानीले मैजु बाहाल नाम गरी देश बसाउंदा आई बसिरहेकी हुं । धर्मदत्तका पालामा मेरो नाम शतरुद्रभगवती देवी हो । अब तिम्रीले मकन यही स्थानमा नगरा र आवरणसहित गरी मन्दिर बनाइदेऊ । यो स्थान मलाई अति रमणीय छ । मेरा धन मन्दिरभित्र राखी मेरो नाम धनदा देवता भनी प्रकाश गर । राजाले सोही आज्ञाबमोजिम गरी भगवतीको पोखरा गरी बनाई धनदा भनी प्रख्यात गरचा । फेरि यी राजाले विचार गरे—नेपालमा देवताहरू चतुष्कर्म गरी विराजमान भयाका हुन्” —भनी अब मूर्ति गरूला गोदावरीमा संधि ग (यसपछिका केही पृष्ठ नष्ट छन् ।) हरूलाई पनि वलिदान चलाई दियेन । यस दिनदेखि नेपालमा शिवमत, विष्णुमत, देवमत, वेदमत प्रवल गरी चलाया । अकेक पीठमा बडा विघ्न हुन्या कर्ममा पनि ठूलो कुलधर्म नाश गरी “अहिंसा परमो धर्मः” भन्ने यस्तालाई पनि हिंसा क्रम लगाई चलाई गया । यस दिन देखि जैनहरू कोही कोही मात्र रहे । यस्ता तरहसित शंकराचार्य स्वामीले सबै दिशा प्रदिशा पीठपीठमा जाई दिग्विजय गरी आफ्नू शंकरमत चलाया । श्री वज्रयोगिनीका वचनले सिर्फ उत्तर दिशामात्र छाडी दक्षिण समुद्रका तीरमा बस्न गया । शंकराचार्यले यति गरी गयाकाले नेपालमा अद्यापि पनि सबै मार्ग बराबरी छदैछन् ।

बुद्धदेवका पुत्र शंकराचार्य देव आउंदा यिनको जन्म भयाकोले सोही नामले प्रख्यात भया । वर्ष ६५। यी राजाले धेरै कष्ट गरी बहुत धन खर्च गरी श्री पशुपतिनाथका उत्तरपट्टिमा ठूलो लोहाको त्रिशूल बनाई चढाया । फेरि राजेश्वरी संधिमा पूर्व पश्चिमको छाया देखिन्या कुआ थियो । पछि राजा प्रजादिकन कष्ट होला भनी यी कुआ सबै पुन्या । अग्र भागमात्र जातिस्मरण नाम गरी ठूलो महाविराटेश्वर स्थापना गरिदिया । फेरि श्री पशुपतिनाथका पश्चिम ढोकाभित्र नन्दी मूर्ति बनाई राखिदिया । यस दिनदेखि शिवको र नन्दीको अन्तर्दोष निवारण भयो । अस्य पुत्र धर्मदेव वर्ष ५५। अस्य पुत्र नामदेव वर्ष ४९। अस्य पुत्र महादेव वर्ष ५९। अस्य पुत्र वसंत वर्ष ३६। यी राजा गादीमा बस्याको वर्ष १५ जोदा कलि २८०० वर्ष गत भयाको थियो ।

श्लोकः—दश वर्षसहस्राणि विष्णुनामनि गोचराः ।
तदर्थं जाह्नवीतोयं तदर्थं ग्रामदेवताः ॥

यी नेपालपुरी हुनाले भविष्य पुराणका श्लोक भन्दा ३०० वर्ष अधिसम्म भाषण भै गया । त्यसपछि बडा कष्टले मात्र भयो । अस्य पुत्र उदयदेव वर्ष ३७। अस्य पुत्र मानदेव वर्ष ३५। अस्य पुत्र गुणकामदेव वर्ष ३०। अस्य पुत्र शिवदेव वर्ष ५९। यी राजा कलिगत वर्ष २९२३ मा गादी बसेका हुन् । यिनले वानेश्वरका दरवार छाडी देवपाटन देशमध्ये ठूलो नौ तला गरी कोट बनाई बस्दा भया । यी दरवारमा बस्दा शतरुद्र पर्वतमा गै त्यहांका भूशुक भन्याका नित्यनाथ ल्याई श्री पशुपतिनाथका पश्चिम भागमा बसाया । यी नित्यनाथ बहुत प्रत्यक्ष छन् । फेरि यी राजाले नौ ढोल बनाई नन्द (नौ) गोटा गणेश बसाया । फेरि पूर्व दिशा दोलखाका भीमसेनदेखि भीमसेन आवाहन गरी श्री पशुपतिनाथका पश्चिम दिशामा बसाया । फेरि आफू बस्याका कोटसंधिमा भैरवशिला गोल मूर्ति देशरक्षा निमित्त शिवपुरीदेखि मगाई बसाया । अदिति शिला प्रजाहरूको ऋण सबै तिरी मात्र हेर्न निमित्त मगायाको, शिला भै गया । फेरि देवताहरू गणेश ४, भैरव ४, नित्यनाथ ४, महादेव ४, कुमारी ४, बौद्ध ४, खम्म ४, गणचारी ४, अश्व ४, चतुः पंचभूत मूर्तिले संयुक्त गरी ४ मार्ग पूर्ण कर्म गरी देश लक्षण क्रम साधना गरी नौ बाहाल आदि नाम बसाया । फेरि यी पतनमा आवर्ण देवता ढोल प्रमाण तुल्याई शिव मूर्ति बसाया । अल्प-

मृत्यु हरण निमित्त महामृत्युंजयेश्वर जगाया । फेरि टोलको पृथक् गरी नौ इश्वरी जगाई, ढोका, इनार, धारा, नित्यनाथ, डबली, टोल, ईश्वरी, आग, गणेश ४ यी नौ प्रकारका संयुक्त गरी भूगोल नाम गरी सुवर्ण पुरी महानगर नेपाल देश कर्म गरी बसाया । फेरि धर्मदत्तका पालामा देवताहरूसँग युद्ध गरी देवताका सैन्यलाई दांतमा अङ्केको हाड, हातका औंलाले झिक्न लागेको ध्यानले प्राप्त गरी जंगलभित्र विराजमान भैरहेकी वनकाली प्रकाश गराया । सोही संधिमा त्रिनेत्र गरी जंगलभित्र ठूलो कायाले युक्त गरी गणेश बसाया । फेरि ती राजा महाज्ञानी हुनाले नगरभित्र अधिका चैत्य मूर्ति गुप्त गरी राखेको पनि खोजी देश उत्तरपट्टि सारी दिया । यिनले ठूलो नगर बसाई प्रजाहरू खुशी गराया । प्रजाहरूका मरणकाललाई तणा मार्ग बनाई लगी वृजेश्वरीका पूर्व भाग वागमतीका किनारमा जातविशेषका स्मशान जगाई चलाया । देवीका आज्ञाबमोजिम देशमा पिशाच चतुर्दशीका दिन सबै प्रजा जम्मा गरी देवी रथ बनाई प्रतिवर्ष देश घुमाई रथ यात्रा गर्ने गरे । द्वादशीका दिन चतुर्वर्ण जम्मा गरी महिषवलि सहित पूजा, त्रयोदशीका दिन कुमारीगण भोजन, चतुर्दशीमा देश र महादेवस्थानमध्ये रात्रिभर अखंड अग्नि जलाई यात्राकर्म संयुक्त गरी देव रथ देश घुमाया ।

फेरि नेपाल श्री वत्सला मूर्ति हो भनी जानी पशुपतिनाथको सेवा गरी श्री पशुपतिनाथमय गराई श्री पशुपतिनाथकन पताका चढाई आफ्ना दखारसम्म ल्याई बांधी चार दिन राखी विसर्जन गरी वत्सला पीठमा विधिक्रम प्रारम्भ.....निमित्त कोटेश्वरका देवी पीठ रूप स.....आठ दिन अघि श्री पशुपतिनाथले निमंत्रणा गर्न पठाई प्रेतचतुर्दशीका दिनमा कुमारीगण गुरुम आवाहन गरी देवीका स्थानमा बसाई भुवनेश्वरी, जय गंगेश्वरी, वत्सला आदि अनेक पीठ अर्चन गरी आचारहरू आविष्कार क्रम स्थापन गरी देवीका आ.....शास्त्रोक्ताभि संकट विधि नरसिंह आवाहन गरी नृवाहन देवी प्रमाणपूजा गरी नरमांस मातृका क्रमले गण भक्षणले संतुष्ट गरी विसर्जन वेलामा अनेक द्रव्य दक्षिणा दिन सम्मान गरी प्रतिवर्ष चलाया । फेरि क्षेत्रपालेश्वर विविध अनेक द्रव्य घेरै मगाई आचार भुगाल पीठका मंत्र जगाई नेपाल रूपी देवता आवाहन गरी द्विप्रा विशेषका विधिले प्रतिवर्षदेखि सबै पीठकन संतोष गराया । यस कारणले नेपाल पीठमा नाना द्रव्य बलिदान प्रकाश भयाका हुन् ।

एक दिन यी राजाले कौनै मुनिबाट स्वप्नतीर्थमा कुनै सिद्ध आई नित्यस्नान गरी जान्छन् भन्ने सुनी राजा गै हेर्न जाँदा एक भयंकर योगीको दर्शन पाया । राजाले ती सिद्धकन ठूलो प्रार्थना गरी ल्याई ताम्रेश्वरमा बसाया । फेरि तिनै सिद्धसित मत गरी ग्रामदेवी जयवागेश्वरीकन शांत गरी चित्रकार मगाई अनेक विधिले विजयन्यास संकष्टमय विधिक्रमले गर्दामा सिद्धले गुप्त गरी म दुर्वासको अंश हु भनी राजाकन सुनाया । देवीका गण बडो प्रबल प्रत्यक्ष भैरव नौ लिंगका मुनि पंच मूर्ति स्थिर गरी बसाई आदि पूजित गजकर्ण (गणेश) मूर्ति प्रकाश गरी बसाया । फेरि यी राजा योगी दुबै गै वज्रयोगिनीमा पनि यही विधिक्रमले बडो कष्ट गरी देवीका चित्रकार विजयन्यास विधि जगाया । यति क्रम गरी यी योगिनी गोदावरी संधिलाई श्री लक्ष्मीनारायण नाम गरी शालिग्रामका प्रमाणले गुफामा गुप्त भै रहेका विष्णुनारायण नाम गरी पर्वतविषे विष्णुकन प्रकट गरी जगाया । सिद्ध त्यहीबाट अन्तर्धान भै तपोवनमा जाँदा भया । यसपछि राजाले यो चित्रकारविधि कुकर्म ठहराई प्रतिवर्ष कष्ट हुन्छ भनी द्वादश मार्ग चलाया । सिद्ध गुरुको आश्रम ताम्रेश्वरमा कर्मशाला बनाई महादेवकन नित्यार्चना गरी जगामा । त्यसपछि घेरै भोग गरी यी पुरुषार्थी राजा शान्त गै भया ।

अस्य पुत्र नरेन्द्रदेव वर्ष ४१ । अस्य पुत्र विष्णुदेव वर्ष ४७ । अस्य पुत्र भीमदेव वर्ष ५१ । यी राजाले वत्सलामा नरबलि अति कष्ट हो भनी देवीकन शान्ति पूजा गरी शास्त्रका प्रमाणले शुद्ध छागयुग्म बलिदान गरी कर्म चलाया । नरसिवाको अपराध गन्याका यी राजाले हेरी हांसी ठट्टा गरी बस्दा नरसिवाले राजाकन समात्न गयो र राजा खुशी भै घेरै खेत बित्ति दियाको अज्ञतक छुंदैछ । फेरि यी राजाले ग्रामदेवी जयवागेश्वरी मानसरोवरदेखि शिला नदी तरी नेपाल आयाको दिन विचार गरी वैशाख शुक्ल पूर्णका दिन ठहराई त्यस दिनदेखि देवी प्रसन्न निमित्त कौमारीगण बसाई अनेक यज्ञादिक्रम बसाई क्रिया गरी बलिदान पूजा निमित्त नवदुर्गा बसाई वाह्याभ्यंतर कर्म प्रतिवर्ष चलाया । यी राजाका संतान भएन र पुत्रीकन १ बुद्ध वैश्य ठकुरी अंशुवर्मा नाम राखी कन्यादान दी राजा तुल्याई आफू शान्त भै गया ।

कलिगत वर्ष ३१५७ मा अंशुवर्मा गादीमा बसे ।

अंशुवर्मा वर्ष ६८५। यी राजाले देवपाटनमध्येका दरवार छाडी मधेलव (?), भन्याको ठाउमा गै बडो शुद्ध रमणीय धेरै चीज संयुक्त गरी दरवार बनाई बस्न गयो । काजीहरूकन त्यहीसंधि घर बनाई बसाया । यी राजा बडो चंचल, महो भयंकर, तामस मूर्ति, ठूलो पुरुषार्थी थिया । यिनले आफै प्रयाग तीर्थमा गै भैरवनाथकन प्रथाविधिकमले डाकी ल्याई भैरव खुशी गर्ना निमित्त आफ्ना दरवारसंधि मन्दिर बनाई प्रतिवर्ष आहुति गरी बसायाका अक्षतक छदैछन् । यी राजाका पालामासम्म देवताहरू प्रत्यक्ष देखाइदिन्थे । त्यहांपछि देवताहरू स्ववस्य सो स्थानमा लोप भै गयो ।

अस्य पुत्र कृत वर्मा वर्ष ८७ । अस्य पुत्र मियार्गन वर्ष ९३ । अस्य पुत्र नन्द देव वर्ष ९५ । यिनै राजाका पालामा विक्रम सम्वत् अधि नचलायाको पूर्व कथा सुनी चारै दिशामा चलाई दिया । अस्य पुत्र वीरध्वज वर्ष ९५ । यी राजाका पालामा कोही १ घांसी ज्यापु कुष्ठी भयाको यिनका दरवारसंधि घांस काट्न आउने गरेको देखिन्थो । एक दिन सोही कुष्ठी घांस काट्न लागेको लक्षण संयुक्त सुन्दर मूर्ति भयाको राजाले देखी डाकी मित तुल्याई सोधे "हे मित्र ! हिजो ब्याहानसम्म कुष्ठ भयाको शरीर, तिमिले के काम गरी आज यस्तो निर्मल सुन्दर मूर्ति गरायो ?" राजाको यस्तो वचन सुनी गोठालो विनति गर्न लाग्यो "हे महाराज ! म हिजो दिउसो ब्राह्मती पारि ललितपुरमा घांस काट्न गयाको गर्भलि प्यास लागी पानी खोज्न जाउं भनी घांस बोकन्या नोल त्यही भूमिमा गाडी पानी खोज्न गया । एक स्थानमा पानी उमन्याको देखी पानी खाई सोही जलमा स्नानसमेत गर्दा मेरो शरीर निर्मल भयो र आश्चर्य मानी नोल लिउं भनी जांदा नोल पनि सिद्ध भै झिकन भएन" भनी राजालाई सुनायो । धन्य ललितपुरको तीर्थ ! सो तीर्थमा स्नान गरी तिम्रो शरीर निर्मल भयाकोले तिम्रो नाउं ललित भन्छु भनेर तीर्थ देखाउने राजाको हुकुम पाई तीर्थ र नोल सिद्ध भयाको देखाइदिया । राजा खुशी भै धेरै घन खर्च गरी तीर्थ र नोल सिद्ध भयाको बीचमा ललितपुर नाम समतल बनाई, ललितपुर नाम गरी २४ हजारको शहर बसाई दिया । चौबीस तत्वका कारणले चौबीस टोल बनाई चौबीस हजारका शहर बनाया । राजाले शहर बनाउनुअघि धी तीर्थको नाउं कसरी थाहा पाउनु-भन्ने ध्यान गर्दा राजालाई स्वप्नावस्थामा देवता आई भने-हे राजन् ! यो तीर्थको नाउं गौरीकुण्ड हो ।

यो कुण्डका भागमा सर्वेश्वर शिवलिंग हुन् । मेरा अंग-देखि २० हात उत्तरमा नागहृद तीर्थ हो । गोठांलाको नोल सिद्ध भयाको कुभेश्वर हो । तैले त्यही श्री यंत्राकार पांच थुम्का गरी ललिपत्तन नाम राखी चौबीस टोल गरी शहर बसाई त्यही गै बस्तुर तेरो उद्धार होला-भन्ने आज हुंदा बसायाको ललितपत्तन (पाटन) शहर हो । यी राजा सर्वेश्वरका आज्ञाबमोजिम गरी पाटनमा राजधानी गरी सकल परिवारसमेत उद्धार भै गया । यो ललितपत्तनमा स्वयंभू, कामेश्वर, कामदेवको मूर्ति बनाई राख्नु हुंदैन । राजा रवि देव गादीमा बस्ता कलिगर्त वर्ष ३६०० । चार वर्षपछि ललितपत्तन बसायाको हो ।

अस्य पुत्र नरेन्द्र देव वर्ष ९८ । यी राजाका पालामा गोरक्षनाथ नेपालमा आई भिक्षा गर्दा कसैले पनि भिक्षा दिएनन् र गोरक्षनाथ बडो कोप गरी नेपालमा दुर्भिक्ष गर्ना खातिर नव नाग आसन गरी मृगस्थलीमा बसी तपस्या गरी रहंदा नेपालमा मेघ शून्य भै १२ वर्षसम्म पानीको छिटा पनि परेन र राजाले ज्योतिषी पण्डितहरू डाकी सुधयाया र सज्जनहरूले विचार गरी प्रश्न विनति गरे-हे महाराज ! गोरक्षनाथले नेपालमा दुर्भिक्ष गर्नाका निमित्त नेपालका नागहरू सबै आफुले आसन गरी तपस्या गरेकोले मेघशून्य भै गयाको हो । तिनी नउठाई पानी नपर्ने हुनाले तिनका गुरु मछेन्द्रनाथ आयामात्र गुरुका सत्कार निमित्त उठ्नेछन् भनी सुनाया । राजाले सो यत्न गर्ना निमित्त सिंभुकार वज्राचार्य नाम गरेको पुरुषार्थिकन गुरु प्रदवी गरी कामरु पीठ गै बडो कष्ट साथ मछेन्द्रनाथ प्रसन्न गराया । फेरि ललितपुरका श्री पूर्णचण्डीको आज्ञा विना मैले नेपाल जान हुंदैन भन्ने आज्ञा भयो र श्री पूर्णचण्डीको सेवा गरी आज्ञा पाई लगन टोलमा बसी कोटी जप गर्दा मछेन्द्रनाथका मूल रूपी पीठ देवी भ्रमर रूपले आई कलशभित्र पस्दा राजा नरेन्द्रदेव निद्रावश भै कलश ढाकन नसक्दा उडीगया । पछि वज्राचार्यको लातको चोट खाई भ्रमर रूपी मछेन्द्रनाथ कन कलशमा ढाकन समर्थ भयो । त्यहांपछि गोरक्षनाथ तपस्या गन्याका स्थानमा पंचकुमारीबाट गुरु पाल्नु भयाको खबर गोरक्षनाथले सुनी दर्शन गर्नलाई उठी जांदा नागहरू सबै उठी आपत्ता आपत्ता स्थानमा गया । त्यसपछि नेपालमा ठूलो वर्षा ब्रस्यो । कोटी जप गरेको स्थानमा डोलपीठ भनी पीठ जगायो । यी राजाले मछेन्द्रनाथ ठूला सहकालका देवता हुन् भनी अनेक विधि कर्म गरी मछेन्द्रनाथकन स्थापित गरी खुशी गराया ।

प्रतिवर्ष रथयात्रा गरी मीननाथका रथ अगाडि गरी देश घुमाई रथारोहण गर्दा सबै देवता आया । पंचायन देवताले विलंब गर्दा गोरक्षनाथकन मेरा सन्नि बस भती मछेन्द्रको आज्ञा भयो र गोरक्षनाथले पनि गुरुको आज्ञा शिरोपर गरी देशका उत्तर भाग शंखमूल का तीर्थमा स्थान तुल्याई बस्दा भयो । नेपाल प्रवेश हुदा मछेन्द्रको आज्ञा भयो नेपालमा सहकाल गर्नालाई श्री पशुपति मातृ आसमुद्रांत त्रिभुवनपर्यन्त सकल लोकका अधिपति उनै हुन् । देवताहरू सबै तिनैका हुंकुममा छन् । सबै ब्राह्मण संग गरी वैशाखमा शहरमा आर्यातीर्थका जलले अभिषेक गर्नु र वर्षा सुफल होला ।

यसै दिनदेखि वैशाख भर पानी चढाउने चलि आयो । मछेन्द्ररथयात्रा भयाका वर्षमा चोभारका रथयात्रा प्रतिवर्ष देवपाटनमा भैरवको गरी चोभारै फर्काई लैजाँदा ज्ञाना खाडल खोलामा रथ उत्रिगयो । देवता जलमा उत्रेकाले लगी सो स्थानमा राखिदिया । त्यस दिनदेखि चोभारको रथयात्रा बन्द भयो । मछेन्द्रनाथ आयाको संख्या अतीत कलिकर्षेष्वाङ्ग स्वर रसकरान्विते (२६७६) नेपाल त्रिजये श्री मानाचार्यो वलिकेश्वरः ।

फेरि मछेन्द्रनाथ राख्नाकन अमरापुर नाम गरी १ देश यथाक्रमले बसाया । मैह्ला ६ ललितपुरमा देवालय बनाई बसाया । यिनै रीतले मार्ग मैह्लादेखि वैशाखसम्म उत्तरायण फेरि जेष्ठदेखि कार्तिकसम्म दक्षिणायन अमरपुरमा सदा सर्वदा भै गयो ।

अस्य पुत्र नरदेव वर्ष २३ । यी राजाले अधिका देवताका पालामा भै गयाको हरसिद्धिको नाच बन्द भै गयो र वंशुदत्त आचार्यकन बुझाई उठाउंला भनी काम लाउंदा बौद्ध मतले सकेतन् । फेरि कोही पुरुषार्थी ब्राह्मण खोजी यो नाच प्रकट गराया । यी राजाका पालामा शंकराचार्य स्वामीको पुनरागमन भै आफूले चलाई गयाको धर्म चले नचलेको हेरी शंकर स्वामी फर्की गया । हरिसिद्धिको नाच निज स्वामी आउंदा उठायाको हो । यी स्वामी आउंदा जन्मेका राजपुत्रकन शंकरदेव नामले प्रख्यात गराया ।

अस्य पुत्र शंकरदेव वर्ष १३ । अस्य पुत्र वर्धमान देव वर्ष १३ । अस्य पुत्र बलिदेव वर्ष १२ । अस्य पुत्र जयदेव वर्ष १५ । अस्य पुत्र बालार्जुन देव वर्ष १७ ।

अस्य पुत्र विक्रमदेव वर्ष १२ । अस्य पुत्र गुण देव वर्ष ५१ । यी राजाले महालक्ष्मीको व्रत गरी सेवा गर्दा राजाकन स्वप्नामा आज्ञा भयो—हे राजन् । परापूर्वेषां नेमुनिले नेमुनेश्वर नाम नै गरी महादेव स्थापना गरी गयाका स्थात चागमती र विष्णुमतीको संगमको तानेश्वर बस्याका छन् । त्यही स्थातमा इन्द्रादि देवता नित्य आई लोकेश्वर भेटी अनेक पुराण सुनी जान्छन् । त्यो बडो उत्तम स्थान हो । त्यसै स्थानमा कास्तिपुर नाम गरी देवीका खड्गाकारले पुरी बनाऊ दशहरामा नित्य लाख रूपैयांको कारवार हुनेछ । यति भयासम्म म पनि त्यही शहरमा बसुंला । सो आज्ञा शिरोपर गरी राजाले प्रसन्न भै शुभ साइत गरी अठार हजारका शहर बसाया । सो बखत कलिंगत वर्ष ३८२५ थियो ।

फेरि यस शहरका रक्षानिमित्त कारवीर आदि मसानि यथाक्रम गरी बसाया । त्यही क्रमले त्यसका पश्चिमपट्टि विष्णुमतीका तीरमा ककेश्वरी नाम गरी नवदुर्गा गण बसाया । यस देश दक्षिणका मुलुक क्षेत्रपाल पचली भैरवकन जगाया । देशका उत्तरपट्टि इन्द्राणी देश रक्षाकारी गरी लुमडी पीठ र मनमैजु पीठ बसाया । फेरि मखन टोलकी ब्राह्मणपुत्री आकासचारिणी तारा शोनिमा मिलन गणकी वीजेश्वरीकन जगाई बसाया । फेरि लोकेश्वरको रथयात्रा गरी चलाई फेरि शहरका उत्तर भाग टोल गरी ठवहिल ग्राम बसाया ।

फेरि यी राजाले धेरै सिपाही संग्रह गरी गै चारै दिशा लडाई गरी जित्ती धेरै धन ल्याई पशुपतिनाथकन सुवर्णका धारा युग्म बनाई सुवर्णमिश्रित जलले एक पक्षसम्म अभिषेक गरी स्नान गराया । श्री पशुपतिनाथको अघिको छाना बिगेकोले धेरै सुन राखी तीन छप्पर तीन तलामात्र छाना बनाइदिया । फेरि नेपालमा अघि नभयाको ताम्रमिश्रित गरी सिंह छाप गरी मुकिला चक्की बनाई चलन गन्या ।

अस्य पुत्र मानदेव वर्ष १० । अस्य पुत्र नरसिंहदेव वर्ष २२ । अस्य पुत्र नन्ददेव वर्ष २१ । यी राजाले देवपाटनका सुनन्दाचार्य नाउं गन्याका आचार्यसित मत गरी भुवनेश्वरी देवीका अघि भयाका ब्राह्मण्यंतर गरी आगम निगम गरी ३ पत्रको ठाउं गरी अधिका तीनह्रलेमात्र प्रवेश कर्म चलाया ।

अस्य पुत्र शुद्धदेव वर्ष १९ । अस्य पुत्र मित्रदेव वर्ष २१ । अस्य पुत्र अरिदेव वर्ष २२ । यी राजाले मल्ल खेल सिक्किरहंदा पुत्र जन्म्यो र मल्ल पदवी राखिदिया । अस्य पुत्र अमय मल्ल वर्ष १९ । अस्य पुत्र जयदेव वर्ष १३ । अस्य पुत्र आनन्द मल्ल वर्ष ३५ । यिनका पुर्खाहरूले दुबै शहरको मात्र भोग गर्थ्या । यी कान्छा राजा आनन्द मल्ल बडा पुरुषार्थी हुनाले आफना राज्यकन दुबै शहरको भोग गराई आफू पूर्व भागमा गै काशीबाट अन्नपूर्णा देवीकन आवाहन गरी ठूलो भक्ति गरी सुसाइत पारी अधि साना गाउँमात्र भयाको भक्तपुर नाम गरी भैरवकन मध्य पारी बाह्र हजारको शहर बसाया । फेरि यी राजाले दाज्यूका बराबरी गर्हला भनी शहरका पूर्व भागमा पर्वत-भिन्न गयी श्री चंद्रेश्वरीका आज्ञा पाई वनपुर आदि गरी देशहरू ७ प्रकार गरी ठाउँ ठाउँ बसाया । फेरि चंद्रेश्वरीका पीठ बनेपा नाम गरी बसाया १ । कोही ग्राम सहस्र प्रसिद्ध नेपालका प्रयागतीर्थ इन्द्रेश्वरका संधि गरी पनौती नाम २ । कोही ग्राम नाला भगवती ३ । कोही नारायणसंधि सुलखेल (घुलखेल) ४ । कोही ग्राम धनेश्वर नाम खड्गपु ५ । कोही ग्राम ऋषिका आश्रमसंधि चौकोट ६ । कोही ग्राम नासिकका पीठ संधि सागर ७ । यति ७ प्रकारको गाउँ बसाया र फेरि भक्तपुर आई सबै लक्षणक्रमले दरवार बनाई रहंदा नवदुर्गा देवीहरूले सफेद क्रमले राजाकन देखाया र राजाले थिर क्रमले गरी देशका बाह्यांतरले देवी-हरूकन बसाया । फेरि बासुकीमा पनि, श्री पशुपतिमा पनि अधिका तामापत्र छानामा सुवर्ण खचित गरी छाना बनाई चढाया । बाँकी रहेको धन अचल पर्वत कोठा बनाई बावन करोड संख्याले कोठामा राखी वासुकीकन भंडारे गरी सौपिदिया ।

यी राजाले दुबै शहर भोग गरी रहंदा एक दिन स्वप्नामा स्वामी स्कंदकुमार आई आज्ञा गरे-हे राजन् ! तिमिले नेपालका राज्य थिर गर्न निमित्त कुमारहरू जम्मा गरी ककेश्वरी कालीका स्थानमा जाई १ पक्षसम्म ढुंगा प्रहारले खेलाई राख्नु र म अत्यन्त खुश रहनेछु । प्रजाहरूको पनि परचक्र शत्रु भय नाश होला । यो खेल मकन बाबाले जेष्ठ मासमा आरम्भ गरी खिटीसम्म खेल्न सिकायाको हो । राजाले स्वप्नाको विचार गरी ईश्वरको आज्ञामुताबिक बालकहरू जम्मा गरी प्रतिवर्ष ढुंगा प्रहार कर्म चलाया ।

यी आनन्द मल्लको भोग वर्ष ३५ । यी राजाका

पालामा भक्तपुरवासी कोही १ सिद्धले सुवर्ण कर्षणको वेला देखाया । राजाले सबै अर्थ बुझी प्रजाहरूकन गुप्त गरी अर्थलाई पठाया । भरियाहरू आई आज्ञाबमोजिम गरी भद्रमती र विष्णुमतीको सङ्ग लखु तीर्थ गै राजाका हुकुमबमोजिम धेरै जनाले बालुवाको भारी बोकी ल्यायाको वेलामा कान्तिपुरवासी कोही एक साख्वाल नाम गरेको शुद्र जातिले देखी ल्यायाको कारण थाहा भयाकोले भरिया-हरू संबलाई फकाई बुझाई लालचवश गराई बालुवाको भारी सबै आफना घर लग्यो । भरियाहरूले फेरि बालुवा सट्टा बोकी भक्तपुर लगे । सो बालुवा सुवर्ण कर्षणको मुहूर्त टरी ल्यायाकोले सुवर्ण भएन । सारव्वालको घर पुग्याको बालुवा मुहूर्तका प्रभावले चौथो दिनमा हेर्दा सबै सुवर्ण भयाको देखियो । यस सुवर्णले सारव्वालले नेपाल भरको सम्बत् फिराई कार्तिक शुक्लका प्रतिपदाका दिन-देखि सम्बत् चलाई दियाको नेपाली सम्बत् हो । आफू पशुपतिका दक्षिण दरवाजामा शिलाको मूर्ति बनाई प्रादुर्भावं गरी उद्धार भै गया ।

अस्य पुत्र भोज देव वर्ष ८ । अस्य पुत्र लक्ष्मी-काम देव वर्ष २२ । अस्य पुत्र जयकाम देव वर्ष २० । यी राजाले आफना बाजेका धन धर्मकार्य निमित्त अनेक नागादि-भय-निवारण वासुकी जगाई सफ मर्यादा गराई तत्वमसि तत्तम् भनाई बाजा बजाई शब्द बोलाई चढाया । यस दिनदेखि पुरीमा चौरादि भय नाश भयो । यी राजाको अर्थ बहुत गुप्त थियो । यी राजाहरू वैश्य कुलमा उत्पन्न भए तापनि बडा पुरुषार्थी हुन् । यी राजाको सन्तान भएन र नुवाकोट पर्वतवासी वैश्यहरू ल्याई नेपाल पुरीमा राजा तुल्याया ।

नुवाकोटबाट आयाका वैश्य राजाको नाम भाष्कर वर्मा वर्ष १३ । अस्य पुत्र नागार्जुन वर्मा वर्ष ३१ । अस्य पुत्र पद्मदेव वर्ष ११ । अस्य पुत्र शंकरदेव वर्ष ११ । यी राजाले दुबै शहरका गुरु पुरोहितको आज्ञा ली कुल देवता स्थापना गराया । फेरि पाटनमा अग्निहोत्र, कान्तिपुरमा कुल देवता स्थापना गराई घर बनाउदा समेत देवताहरूको गजूर नघाई घर नबनाउनु भन्ने किताब गरि-दिया ।

फेरि यिनका पालामा अधि विशालनगरका मध्य स्थानमा शंकराचार्य स्वामीले मान्याका रीसले बांडाहरू १००० मिली ७०० ब्राह्मणहरू मान्या र ती ब्राह्मणहरूको

७०० ब्राह्मणीहरू सती जाँदा शाप गरी गया । हजारौं ब्राह्मणी नष्ट हुँदा पनि शाप साम्य नहुँदा सतीहरू जागी त्यो मार्गमा कोही जान सकेन । तसर्थ ठूलाठूला पण्डितहरू ल्याई नंदीवाहन स्थापना गरेको हुनाले यी महादेवको नाउँ ज्ञानेश्वर नंदी भयाको हो । नंदी नाम ब्राह्मण भाटभाट्यानी भैगयाकाले नंदिकेश्वर भयाका हो ।

फेरि यी राजाले सुखशान्ति निमित्त नवसागर भगवतीकन प्रेतचतुर्दशीका दिनमा विधिक्रम प्रति वर्ष रथयात्रा गराया । यी भगवतीको अधिको मूर्ति उपर भएकोले खाडलमा गाडी हुँगाले छोपी राख्या । यी भगवती विश्वकर्माका अवतारले बनायाको हो । यस दिनदेखि सात मूर्ति स्थापित भो ।

७०० ब्राह्मण मान्यापछि बाँकी रहेका ब्राह्मण सबै देवपाटनमा गई कंकेश्वरी संधिका नौ चौक भयाको घर बनाई बसाया । ७०० ब्राह्मण मान्याको हुनाले पापी गाउँ छोडी जाऊँ भनी अझतक नाउँ चलेको छ । यस गाउँमा ब्राह्मण ऋषिहरूका श्रापले भात पकायाको अद्यापि उडेको देखिदैछ ।

यति वैश्यहरू राजा भैरहँदा समयमा कोही अधिका नेपाली राजाका संतान शुद्ध क्षत्रिय जातले दुबै शहर ललितपुर कान्तिपुरका मुख्य मुख्य मानिल भेटी सबैलाई राजी गरी वैश्यहरू सबै धपाई दुबै शहरको राज्य गन्या । यी राजाको नाउँ यामदेव वर्ष ३। यिनका समयमा वैश्य सबै भागी नुवाकोटमा बस्न गया । अस्य पुत्र हर्षदेव वर्ष १५। अस्य पुत्र सदाशिव वर्ष २१। यी राजाले दुबै शहरका नजीक गरी पर्वत काष्ट गरी त्रिकोण पारी ठूलो १ देश बसाया । देशको नाउँ राख्न विचार गर्दा अधिका युगमा यसै स्थानमा बसी ग्वालका गाई गै श्री पशुपतिमा नित्य दूध चढाई श्री पशुपतिनाथ प्रकाश गन्याको स्थान हुनाले ठूलो कीर्ति स्थान भनी ठहराई कीर्तिपुर नाउँ गरी बसाया । केही दिनपछि वहाँका देशवासी गोठालाहरू वनमा गाई चराउन जाँदा केटाकेटीहरू खेल्दा-मा भेडाकाँडाको एक बाघको मूर्ति बनाई जिभ्रो हालनलाई पात खोज्न गै आउंदा त्यो बनायाको बाघ जागी संपूर्णलाई खाई भैरवको प्रादुर्भाव भएकोले बाघभैरव प्रकाश भै गया । गोठालाहरू पनि त्यही सिद्ध भै गयाका अझ तक छंदै छन् ।

(क्रमशः)